

ÂŞIK SEYRÂNÎ'NİN ŞİİRLERİNDE TEMA

Nuri PEKSÖZ

Çağdaş dünyada aşk, felsefi bir kavram olarak işlenmektedir. Klasik edebiyatımız, mazmunlarla zenginleştirilmiş soyut bir dile dönüşmüştür. Halk edebiyatımızda aşk, büyük efsaneler oluşturmuş bir kavramdır. Keremler Aslılar, Ferhatlar Şirinler, Emrahlar Selviler... Tasavvuf (Tekke) edebiyatımızda ise aşk bir arınma yoludur. Nefsin tezkiyesinde, müridin olgunlaşmasında, bu duygu epistemolojik bir kavram olarak karşımıza çıkar. Amacımız aşkı anlatmak değildir. Günümüzün moda terimi olan aşk uzun serüvenlerden sonra çağdaş yazarın “kıymetli bir meta olarak pazarladığı” bir zamanı yaşıyor.

Aşk, anlatılmasa da âşıklardan, onların aşktan ne anladıklarından rivayet edilebilir.

*“Aşkın iğnesi ile dikilen dikiş,
Kıyamete kadar sökülmez imiş.”*

Böyle söylemiş Âşık Seyrânî. Oysa bu zamanda ne kadar çok söküğümüz var. Aşkın iğnesi kimin elindedir bilemem. Bir şiirimde; *En çok aşkın ülkesinde talan var* demişim. Çoktan talan edilmiş gönül adamlarının kurduğu dünyalar, kelimeler, kavramlar...

Sekülerleşmiş dünyaya “bu uzun heceyi” anlatan medya şovmenlerini Âşık Seyrânî’yi görseydi neler söylerdi, bunu kestirmek zor. Seyrânî’de aşk, iffet ve edep ile korunan bir incidir. Her tarafa savurmaz, saçmaz o inciye. Bir tutkuya dönüştürmez aşkı. Rahman’ın sıfatlarını mecazi maşuklara vermez. Onda itidalli bir duygudur aşk. Doğru bir sevgidir; marazi bir saplantı hiç değildir.

*“Melekler hıfzetti sağı solundan,
Zincir-i aşk çözümedi kolundan,
Mevla’ya erişti Leyla yolundan,
Sandılar Mecnun’u sahraya gitti.” **

Aşk, Arap lisanında “sarmaşık” anlamındadır. Leyla yolundan Mevla’ya gidenler için kollarına vurulmuş bir zincirdir. Oysa Mecnun’un yolculuğu sahraya değildir. Sahra bir sembol olarak yokluğu temsil eder.

*“Destinden bir kere bade yudunca,
Helake yakınım cevlan edince,
Ahu çeşmim seyretmeye gidince,
Deseler Seyrânî doy kaşlarına. (s.37)*

Âşıklar için bu âlem bir seyrân yeridir. Dünyayı “şehadet âlemi” olarak gören bir dinin salihleri Hakk’ın nakışlarına hayran olmuşlardır. Hayran olan bu gönüller ilahi iksirle (bâde) serkeş olmuşlardır. Sevgili onlar için bir suretten öte kevnî bir ayettir.

Seyrânî, uzun yolculuklara çıkar. Yollarda han köşelerinde, semai kahvelerinde, şiirlerini söyler, muammalar çözer. Asıl muamma onun içindedir. Develi’de Halasiye Medresesinde daha sonra İstanbul’da Köprülü Medresesinde eğitim görür hat ve nakkaşlık sanatlarını öğrenir.

Tasavvufi bir zevke sahip olan şair, bu anlayışa sahip terminolojiye hâkimdir. Araştırmacılar tarafından çeşitli tarikatlarla ilişkilendirilse de bu konuda kesin bir bilgi bulunmamaktadır.

Şiirlerinde İslam’ın temel değerlerine bağlı itikadı sağlam bir anlayışta olduğu görülmektedir.

*“Allah’ın emrine mut’im dersen,
Resulün emrine itaat eyle.
Haram helal bulduğun yersen,
Müminlik davasından ferağat eyle.” **

*“Uydur şeriata her bir ahvalın,
Süluk et tarike eriş kemalin,
Marifet bilmezsen yakın zevalin,
Eksik olmaz hiç baştan felaket.” (s.91)*

Şeriat, tarikat, marifet, hakikat olarak sınıflandırılan bu yolculuk Bektaşilik’te dört kapı olarak sembolize edilmiştir.” (s.48)

Âşık Seyrânî bu yolda sülüklünü tamamlamış mıdır bilinmez. Ancak vahdet-i vücut anlayışına karşı olduğu şiirlerinden çıkarılmaktadır.

*“Padişah’ı aşka olalı nedim,
Çilehane oldu mesken-i kadim,
“Enelhak” demedim “entelhak” dedim,
Melamet dalında asturdun beni.” (s.73)*

Enelhak terkibi Hallac-ı Mansur’un menkıbesinde geçen, “ben hakkım” anlamında elfazı küfür olan bir ifadedir. Oysa Seyrânî “entelhak “sen haksın” der. Her şey Hakk’tır anlayışının aksine “her şey Hakk’tandır anlayışını dile getirir.

Şiirlerinde hikemi bir üslup vardır. Edebiyatımızda Nabi, Ziya Paşa gibi Âşık Seyrânî de “nasihat etme, insanları Hakk’a davet etme konusunda gayret içindedir. İslam dininde “iyiliği emretmek, kötülükten sakındırmak” müminlere farzdır.

Seyrânî, halife sıfatıyla baloya giden, Frenkleşmeyi kurtulmak için çare gören, fakirlerin ve yetimlerin hakkıyla saraylar kuran Abdülmecit ve avenesine zulümlerini hatırlatır.

*“Küçük ile dolmaz avurdu,
Ne yaman insanı kasti, kavurdu,
Cihanın külünü göğe savurdu.
Geçti sadarete hayvan olanlar.”*

*“Herkes belasını azdı da buldu,
İnsanda eski sadakat n’oldu?
Eski sarayları beğenmez oldu;
Yere sığmaz oldu sultan olanlar.”*

Vicdan, insanlara verilen bir hidayettir. Adaletsizliğe, haksızlığa sosyal eşitsizliklere karşı insanı harekete geçiren büyük bir güçtür. Seyrânî, yaşadığı dönemi (Tanzimat) çok iyi tahlil etmişti. Medeniyet değiştirmek çoğu aydına göre bir din değiştirme zilletine dönüşüyordu. Batı medeniyeti, İslam medeniyetinin maddi ve manevi haritalarını işgal ediyordu. Önce cephelemlerden hezimet haberleri geldi. Sonra ilimde, fende gösterdi kendini bu yenilgi. Aliya İzzetbegoviç’in ifadesiyle: Savaş ölünce değil; düşmana benzeyince kaybedilir.” Asıl yenilgiyi düşmana benzeyerek almıştık.

Medresede okuduğu Kur’an’ın ahkâmı Âşık Seyrânî’ye sosyal ve siyasi olaylara karşı büyük bir sorumluluk yükliyordu. Rüşvetçi kadılar, adaletsiz paşalar (valiler), cahil din adamları onun taşlamalarından payını almıştır.

*“Rüşvet ile yazar hâkim hücceti,
Hüccet ile alır kadı rüşveti,
Halk bilmiyor dini, şer’i, sünneti,
Bozuldu sikkenin tuncuna kaldık.”*

Bu dörtlük o dönemin adli, irfani, ahlaki ve ekonomik durumunu özetler niteliktedir.

Her dönemde rastlayabileceğimiz malumatfuruşluk eden “yarı aydın” tipler vardır. Bu tipler öğrendikleriyle hakkı değil nefislerini ispat ederler. Bu “kitap yüklü merkezler” için Seyrânî:

*“Âlemi ta’n eder yanına varsan,
Seni de yanıltır mesele sorsan,
Bir cim bile çıkmaz karnını yarsan,
Meclise gelir de erkân beğenmez.”*

Âşık Seyrânî’nin hayatı bir olgunlaşma, bir çırpınış ve mücadele içinde geçer.

Ömrünü son yıllarında melâmet neşvesi içindedir. Şeyh Edebalı’nın ifadesiyle o, Cahiller arasında yaşayan bir âlimdir. Cahillerden biri: “Ey Seyrânî senin Rabbin kim?” diye sorar. O da “benim Rabbin boyacıdır.” Der. Dinsizlikle suçlanarak kadiya şikâyet edilir. Kadı Seyrânî’yi huzuruna çağırır ve aynı soruyu sorar: Rabbin kimdir senin? Seyrânî koynundan bir deste çiçek çıkarır. “Ben bu çiçekleri çeşitli renklere boyayanın kuluyum.” Der. Kadı, huzurundaki adamın sıradan biri olmadığını anlar ve onu saygıyla uğurlar. (Bknz. Metin Turan, Seyrani)

*“Hüsne mağrur olma ey yüzü mahım!
Niceler yokuştan inişe geçti.”*

Her hayata Hakk’ın ayeti gibi bakmak bizim için bir varidattır. Âşık Seyrânî ilim ve fazilet sahibi bir şair olarak yaşamış kültür ve irfanımıza mühim katkıları olmuştur. Şiirlerindeki tema zenginliği, nasihat diliyle seslenişi, aşk ve irfan adamı oluşu onu unutulmaz kılmıştır.

**Hasan Avni Yüksel, Âşık Seyrani, Kültür Bakanlığı Yay. s.75*